

Катерина Смаглій

Україна–Ізраїль: уроки демократії та модернізації

(Рецензія на книгу Дена Сенора та Сола Сингера «Країна стартапів: історія ізраїльського економічного дива»¹⁾

Відкриваючи форум «Going Global: ізраїльсько-український день інновацій», який відбувся в Києві 15 листопада 2017 року в рамках Єрусалимських днів у Києві, посол Ізраїлю в Україні Еліав Белоцерківський сказав, що між нами існує великий потенціал співпраці у сфері науки й технологій, але питання в тому, як його реалізувати. «Одна з проблем, що у вашій країні фокус був на енергетиці, промисловості, сільському господарстві, але занедбаними були людські ресурси, а наш досвід показав наскільки важливими є людські ресурси. Якщо ви їх ігноруєте, то вам буде важко розвиватися», – зазначив посол².

Цього року Київський офіс Інституту Кеннана оголосив прийом статей до спеціалізованого випуску журналу «Агора» на тему «Україна та Ізраїль: уроки модернізації та демократії». Ми прагнули проаналізувати історію україно-ізраїльського партнерства, а також досвід, який Ізраїль міг би запропонувати Україні у таких сферах, як демократизація, модернізація та реформи у сфері економіки, побудова ефективної системи державного управління та армії, забезпечення демократичного контролю за діями силових відомств, втілення інновацій у промисловості, сільському господарстві, туризмі, освіті та культурі.

На жаль, зібрати достатньо статей для повноцінного номера нам не вдалося, що вказує на низький рівень розвитку ізраїлезнавчих студій в Україні. І це не може не дивувати. В сучасному Ізраїлі

проживає майже 0,5 мільйона емігрантів з України і ця величезна діаспора, при нашій належній державній політиці, могла б сприяти розвитку обмінів у багатьох сферах. Для сучасної України, яка зіткнулася зі збройною агресією з боку Кремля, приклад Ізраїлю особливо корисний, адже попри обмежені природні ресурси та постійні загрози у сфері безпеки, йому вдалося побудувати демократичну державу, сильну армію та економіку.

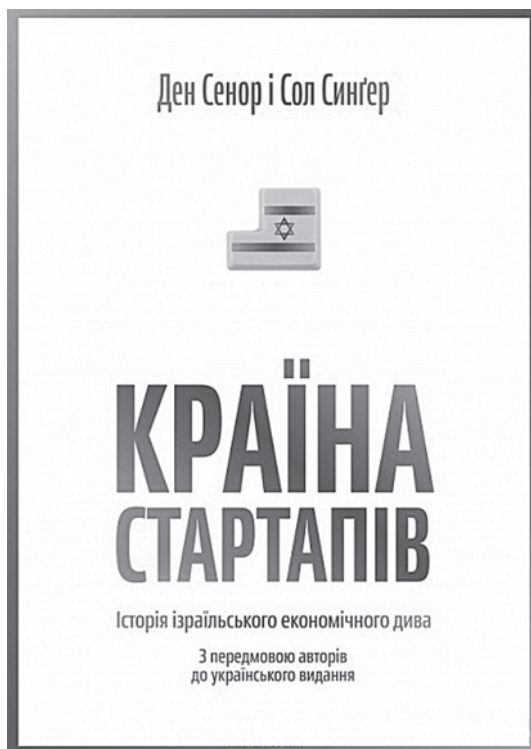
Ізраїль став світовим лідером за обсягом залучених інвестицій і венчурного капіталу й сьогодні є помітним гравцем у сфері інновацій та підприємництва. Країна має високі показники у сфері освіти та технологій. Згідно рейтингу країн з найвищим рівнем інноваційності компанії Bloomberg, Ізраїль вийшов на перше місце в світі за кількістю дослідників та ІТ-компаній на душу населення. У 2008 році рівень інвестицій венчурного капіталу на душу населення в Ізраїлі був у 2,5 рази вищий, ніж у США, у понад 30 разів вищий, ніж у Європі, у 80 разів, ніж у Китаї, та у 350 разів, ніж в Індії³.

В чому ж секрет ізраїльського економічного дива і як країна, що постала 1948 року посеред Аравійського півострова, за якихось сімдесят років досягла цих нечуваних результатів? Відповідь спробували дати Ден Сенор (американський письменник та журналіст, постійний коментатор каналу *Fox News* та один з авторів *The Wall Street Journal*) та Сол Сингер (колишній редактор сторінки *The Jerusalem Post*, американо-ізраїльський журналіст). У США книга вийшла у 2009 році за редакцією впливового американського аналітичного центру Council on Foreign Relations (Рада з міжнародних відносин).

¹ Сенор Д., Сингер С. Країна стартапів: історія ізраїльського економічного дива. – К.: Yakaboo Publishing, 2016.

² Сірук М. «Невдачі – це велика честь і не треба їх боятися». Як Ізраїлю вдалося стати передовою країною у сфері інновацій та стартапів // День. – 21 листопада 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-planety/nevdachi-ce-velyka-chest-i-ne-treba-yih-boyatysya>.

³ Сенор Д., Сингер С. Країна стартапів... – С. 36.

У передмові до українського видання автори зазначили, що Україна має перейняти ізраїльський досвід перманентного долаття труднощів: «як і Ізраїль, який є водночас давньою країною та сучасним стартапом, Україна нині перевинаходить себе [...] і не повинна розбудовувати свою систему інновацій на самоті»¹.

Книга є збіркою кейсів, що описують історію становлення найвідоміших ізраїльських бізнесів. Вона також аналізує результати кількох урядових програм, на кшталт «Йозми», що створили передумови появи сотень нових підприємств. Автори також намагаються зазирнути далі й розгледіти таємницю цього успіху, зрозуміти душу ізраїльтян, їхню мотивацію та секрети наполегливості. Фактично, через історію розвитку ізраїльського бізнесу автори розкривають риси національного характеру, що сприяли успіху Ізраїлю в різних сферах. Отже, книга є підручником з ведення бізнесу й водночас – з історії держави, яка сама є стартапом глобального рівня.

Працю відкриває передмова колишнього прем'єр-міністра Ізраїлю Шимона Переса, слова якого абсолютно співзвучні з головним меседжем промови посла Еліава Белоцерківського на форумі «Going Global». «Єдиним капіталом, – пише Перес, – до якого ми [євреї] мали доступ, був людський капітал. Суха земля не піддалася б фінансовим вливанням – лише піонерам, які вдовольнялися малим і бралися багато за що без перспективи

оплати. Вони винайшли нові види поселень..., вони бурили, гарували і багато вимагали від себе. Але вони також мріяли і запроваджувати інновації. Вони були ідеалістами й інтелектуалами, але взялися обробляти землю власними руками. Коли вони з'ясували, що земля неплодна, а води недостатньо, вони звернулися до винахідництва»².

Ізраїльтяни вважають труднощі – своїми перевагами, важливим елементом, що підштовхує націю до руху вперед. Властива ізраїльській культурі «хуцпа», що перекладається з іврити як «безсоромна зухвалість», справді допомогла країні зрости в рекордні строки. Можливо, в цьому й полягає ключовий секрет та урок для України? Як часто ми виправдовуємо свою бездіяльність якимись перешкодами (реальними чи уявними)? Або героїчно долаємо зовнішні перешкоди, замість того, щоб жити за принципом «взьми і зроби!»?

Наприклад, Ізраїль легко перетворив проблему браку води на свій величезний актив, ставши лідером у веденні сільського господарства в пустелі. Сьогодні Ізраїль також є абсолютним лідером в технологіях крапельного зрошення та очищення стічних вод³. Завдяки розвитку першої технології за 25 років Ізраїль підвищив рівень сільськогосподарського виробництва у 17 разів. Ізраїльтяни переконують, що їхня сільськогосподарська сфера – це 95 % науки і лише 5 % праці⁴.

Звичайно, всі ці інновації були б неможливі без належного рівня освіти. Сьогодні в країні працює вісім університетів і чотири з них входять до списку 150 найкращих вищих навчальних закладів світу. Ізраїльські науково-дослідні центри були також піонерами у справі комерціалізації наукових відкриттів. У книзі описується досвід відомого Інституту Вайцмана, який заробив майже 200 мільйонів доларів завдяки діяльності власної компанії, що забезпечувала співпрацю з бізнесами та продавала їм розробки цього наукового центру⁵.

Іншим секретом успіху ізраїльтян, описаним Сенором і Сингером, є їхня антиєрархічність, або «коротка дистанція влади». Ізраїль демонструє високі рівні егалітарності, турботливості й індивідуалізму, а давня традиція сперечатися, дискутувати один з одним та з керівництвом сприяє продуктивності та кращим рішенням у бізнесі, культурі, політиці⁶. Як стверджують автори, коли має місце надмірний контроль та не заохочується іні-

¹ Там само. – С. 18.

² Там само. – С. 11.

³ Там само. – С. 156.

⁴ Там само. – С. 292.

⁵ Там само. – С. 275.

⁶ Там само. – С. 70.

ціативність, нових ідей бракуватиме. Завдяки культурі неформальності та відсутності чіткої ієрархії, ізраїльтяни не бояться прямо вказувати керівникам різних рівнів на недоліки в їхній роботі, що створює простір для нових можливостей. Коріння цієї культури бачимо в юдаїзмі та його плеканні культури «сумнівів і суперечок, гри інтерпретацій без заздалегідь визначеного результату, контрінтерпретацій, реінтерпретацій, протилежних інтерпретацій»¹.

Чільне місце в книзі належить аналізу стартапів, заснованих представниками армії Ізраїлю. Система резервних військ, створена невдовзі після закінчення Війни за незалежність, є не просто прикладом інноваційності країни, але й катализатором самої інноваційності. Автори пишуть, що «в Ізраїлі освіта людини чомусь має менше значення, ніж досвід служби в армії. Одним із запитань, яке ставлять на кожній співбесіді при прийомі на роботу, є “Де саме в армії ви служили?”»². Така повага до людей, які пройшли армію, заснована на розумінні, що військо є тим середовищем, де треба думати на бігу та приймати рішення, від яких залежатиме чиєсь життя або смерть. Фактично, особи, що пройшли армію, є значно дисциплінованішими, а їхній мозок натренований давати результат, і це особливо цінується в світі бізнесу.

Україні необхідно скористатися цим досвідом та створити для учасників бойових дій додаткові можливості ведення власної справи. Повага до представників українського війська повинна посісти належне місце в свідомості кожного українця, стати питанням цілеспрямованої державної політики. Волонтери та професійні військові, які ризикували своїм життям задля захисту територіальної цілісності нашої держави, повинні постійно відчувати на собі турботу та шанобливе ставлення з боку уряду, бізнесу, працівників соціальної сфери тощо.

Четвертим уроком успіху Ізраїлю є його повага до представників різних культур та ставлення до

іммігрантів або прибульців. Відомо, що ця країна є домом для 70-ти національностей, і політика ізраїльського уряду щодо асиміляції прибулих є унікальною. Ізраїльське громадянство надається у день прибуття, не зважаючи на те, якою мовою говорить іммігрант, і жодних іспитів він не проходить. Ізраїль, можливо, – єдина країна, яка намагається збільшити імміграцію, причому не лише для людей чітко окресленого походження чи економічного статусу. Такий підхід заснований на філософії, що євреї-іммігранти створюють не загрозу, а можливість для країни – вони необхідні, щоб заселити її, захищати її кордони та піднімати її економіку.

Держава Ізраїль постійно піклується про створення належних умов праці для всіх новоприбулих мігрантів. Наприклад, у 90-х роках Ізраїль мав упоратися з 1 млн іммігрантів з країн колишнього Радянського Союзу. Для абсорбування мігрантів необхідно було створити 0,5 мільйона робочих місць, а позаяк кожен третій радянський іммігрант був або науковцем, або інженером, або техніком, то найкращою урядовою стратегією стало створення нових центрів для розвитку високих технологій. Саме так у 1994 році уряд заснував 24 технологічні інкубатори, що дали російським науковцям ресурси та фінансування, потрібні на ранніх стадіях досліджень та розробок для їхніх інноваційних проектів³.

Саме такі проекти потрібні сьогодні спеціалістам, що виїхали з тимчасово окупованих територій Донбасу та Криму та набули статусу внутрішньо переміщених осіб. Позаяк експерти відзначають, що держава недопрацює в цьому напрямку й надає мізерну підтримку своїм співгромадянам, що опинилися у складних життєвих обставинах⁴.

Отож, ізраїльтяни добре засвоїли міркування Сократа, який казав, що секрет змін полягає в тому, щоб зосередити всю свою енергію на побудові нового, а не на боротьбі зі старим. І це ще один урок Ізраїлю для України, її політикуму та суспільства.

¹ Там само. – С. 86.

² Там само. – С. 106.

³ Там само. – С. 221.

⁴ Auren Van Metre, Steven E. Steiner, and Melinda Haring. Ukraine's Internally Displaced Persons Hold a Key to Peace. – Atlantic Council, 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.atlanticcouncil.org/publications/issue-briefs/ukraine-s-internally-displaced-persons-hold-a-key-to-peace>.